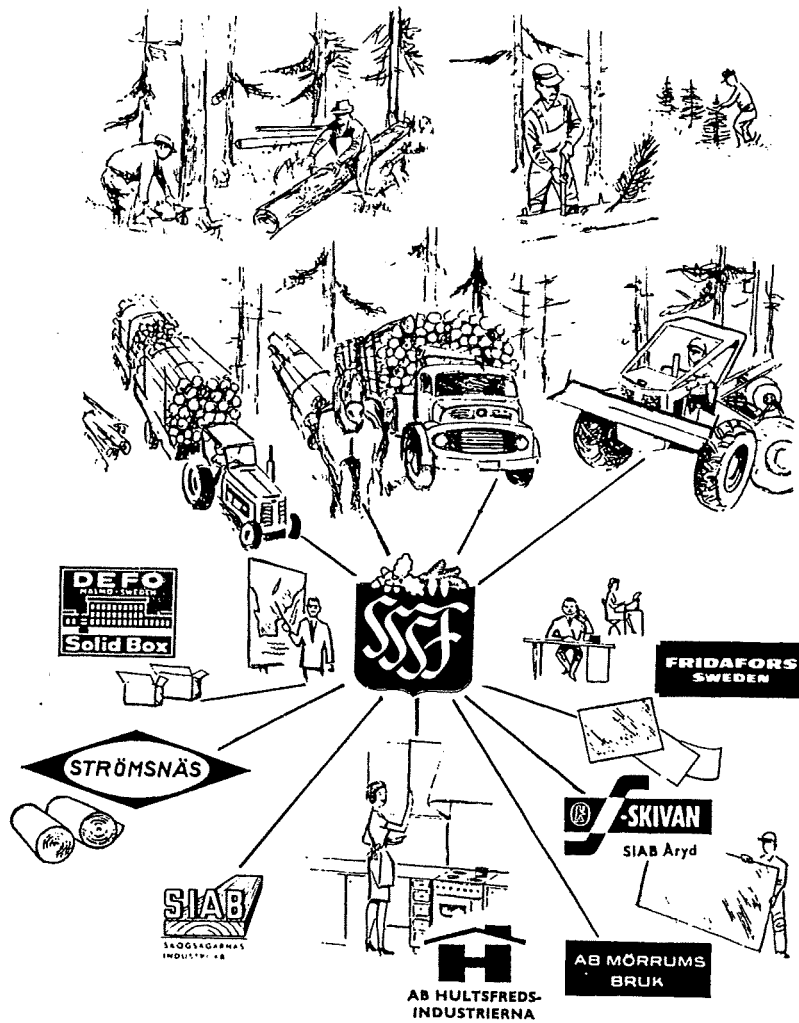

Södra skogsägarnas uppkomst

En essä skriven av Per Funkquist jk 93/97.

Inledning

Södra skogsägarna (SÖDRA) är en miljardkoncern och industrierna har tillräcklig kapacitet för att de drygt 31000 medlemmarna skall få avsättning för sin virkesproduktion. Företaget är en av det största i skogssverige och har en betydande exporthandel.

Men hur har detta storföretag egentligen uppkommit, hur utvecklades företaget de första åren och vilka fusioner ligger till grund för det SÖDRA vi ser idag? Essän behandlar dessa frågor och ska förhoppningsvis ge en klar bild av hur skogsägareföreningarna men framförallt SÖDRA blev till och utvecklades de första åren. En av de drivande personerna bakom föreningsverksamheten var Gösta Edström. Utan hans brinnande ideologi för skogsägareföreningarna skulle SÖDRA ej varit var det är idag.

Bakgrunden till skogsägareföreningarna

Industrialismen kom till Sverige i mitten av 1800-talet och förde med sig stora förändringar, inte minst på den ekonomiska sidan. En stor förändring var att man gick över från naturhushållning till penninghushållning. Penninghushållningen medförde att nya samhällsgrupperingar bildades med olika ekonomiska intressen. På jordbrukssidan uppmärksammades de kooperativa idéerna tidigt. Olika intresseföreningar och kooperativ bildades redan under 1850-talet med syfte att bilda en starkare förhandlingspart mot uppköparna.¹ Bönder hade föreningar inom exempelvis slakteri- och mejeribranchen. Skogssidans producenter var staten, bolagen och enskilda skogsbönder och utgjorde inte en lika homogen grupp vid en jämförelse med bönderna. Det var därför inte lika självklart för skogsbönderna att gå ihop på samma sätt som jordbruksbönderna hade gjort.^{2 3}

SÖDRAs rötter kan med lite fantasi föras långt tillbaka i tiden, ända tillbaka till Nils Dackes tid. Det var under Dackeupproret som smålandsböndernas misstro och ilska mot överheten medförde att de för första gången gick samman för att tillsammans trotsa orättvisorna.⁴ Den första skogsägareföreningen bildades i södra Unnared 1913 och det är detta år som vanligtvis räknas som uppkomståret för skogsägareföreningarna.⁵

De första föreningarna

Den första skogsägareföreningen, Södra Unnareds skogsandelsförening, bildades 1913 i Unnared och var tänkt att bedriva ekonomisk verksamhet. År 1915 bildades Jämtlands leverantörsförening som var en ekonomisk förening och arbetade likt Unnaredsföreningen med skogliga råvaror. Unnaredsföreningen insomnade dock efter fyra år och Jämtlandsföreningen efter två och det dröjde åtta år innan nästa förening vaknade till liv.⁶

År 1925 bildade länsjägmästare Wilhelm Lothigus den ideella föreningen Jönköpings läns skogsägareförening och började samtidigt ge ut tidskriften Skogsägaren. Bakgrunden till initiativet var följande: Skogarna i Sverige såg bedrövliga ut och riksdagen beslutade 1903 att stifta en skogsvårdslag. I samband med beslutet om skogsvårdslagen inrättades

¹ Andersson, B et al. (1980). s 10.

² Gummesson, Ola. (1993). s 32.

³ Andersson, B et al. (1980). s 14.

⁴ Hamilton, H et al. (1988). s 8.

⁵ Andersson, B et al. (1980). s 14; Gummesson, Ola. (1993). s 32; Hamilton, H et al. (1988). s 8.

⁶ Andersson, B et al. (1980). s 14.

skogsvårdsstyrelserna(SVS) som inte var statliga organ, vilket de är idag. SVS hade brist på kapital och hade därför ingen möjlighet att kontrollera hur den nya lagen efterlevdes. Efter första världskriget uppkom en kraftig inflation som gav upphov till en skövlingsvåg över Sveriges skogar. Skövlingen var kraftigare i de södra delarna än i norr och staten insåg att något måste göras för att förbättra det usla skogstillståndet. SVS fick ökad makt och skulle nu se till att skogsvårdslagen efterföljdes. (SVS hade (och har) mer en roll som rådgivare än som myndighet och skall ha ett problemlösande arbetssätt). Det var mot denna bakgrund som Jägmästare Lothigus sa: Ta ansvar för era skogar annars gör staten det åt er. Föreningens syfte var att få bönderna intresserade av sina skogar, att genom rådgivning och information hjälpa skogsägarna att sköta sina skogar och förbättra det svenska skogstillståndet.

Detta var det riktiga startskottet för skogsägareföreningarna och i angränsande län bildades flera nya föreningar, bl.a. Kronobergs läns skogsägareförening där Forstmästaren Gösta Edström satt som sekreterare. Gösta Edström skulle spela en stor roll i uppbyggandet av skogsägareföreningarna och senare för Södra skogsägarna. År 1926 bildas Smålands skogsägareförening som var en sammanslutning mellan fyra småländska föreningar (norra Kalmar, södra Kalmar, Blekinge och Kronobergs län).⁷

Föreningarna växer

År 1932, efter tre tidigare misslyckanden bildas Sveriges Skogsägareföreningars riksförbund (SSR), även den en ideell organisation. Smålands skogsägareförening lades ned i samband med bildandet av SSR.⁸ Skogsägareföreningarna var av ideell karaktär och ordnade skogsdagar, delade ut broschyrer m.m. På skogsdagarna, som samlade många människor, valdes perfekta bestånd ut med syftet att få folk avundsjuka och uppmuntra till att sköta sina skogar lika perfekt.⁹

I maj 1933 på Växjö stadshotell tar Kronobergsföreningen beslutet att bilda en ekonomisk förening som ska fungera parallellt med den ideella. Namnet på den ekonomiska föreningen blir Kronobergs läns Skogsägares Leverantörsförening u.p.a. (u.p.a. betyder utan personligt ansvar). Den ideella föreningen fungerar parallellt med den ekonomiska några år men intresset för den senare ökar allt mer. 1936 läggs den ideella föreningen ner och den ekonomiska byter namn till Kronobergs läns Skogsägareförening u.p.a.¹⁰

Depressionen under 1930-talet medförde att staten stimulerade användningen av inhemska bränslen framför användningen av olja och kol som var dyra att importera. Föreningen gav sig in i den expanderande vedmarknaden och etablerade sig på allvar som konkurrent till de olika virkesuppköparna. Gösta Edström skötte vedhandeln från sitt hem i Växjö med en ganska usel lön. Efter ett tag så kompletterades vedhandeln med handel med telestolpar och senare även med massaved.¹¹

⁷ Andersson, B et al. (1980). s 15; Gummesson, Ola. (1993). s 33-34.

⁸ Gummesson, Ola. (1993). s 34; Hamilton, H et al. (1988). s 18.

⁹ Gummesson, Ola. (1993). s 35.

¹⁰ Gummesson, Ola. (1993). s 36.

¹¹ Gummesson, Ola. (1993). s 40-41.

Motstående krafter vaknar till

Virkesuppköparna insåg nu att skogsägareföreningarna blivit en konkurrent att räkna med och skulle tillväxthastigheten på föreningarna fortsätta i samma takt gällde det att stoppa dem innan det var försent. Gösta Edström blev avrådd att fortsätta. Han fick höra att det inte var någon mening att sätta sig upp mot de mäktiga uppköparna för bönders förtroende var inget att sätta emot. Det var som att "bygga sitt hus på lös sand".¹² Ett exempel var när SJ begärde in anbud på en leverans med slipers. När Kronobergsföreningen svarade ville SJ helt plötsligt inte veta av skogsägareföreningarna längre men efter samtal med generaldirektören på SJ fick föreningen leverera ändå. Det framgick aldrig varför skogsägareföreningarna plötsligt uteslutits från anbudsförhandlingarna men troligt är att starka konkurrenter påverkat SJ.¹³

Motståndarna gjorde allt för att hålla skogsägareföreningarna utanför virkesmarknaden, föreningen utmålades som ett kommunistiskt påfund för att avskräcka från att handla med dem eller att bli medlem.¹⁴

Orättvisa virkesmätningar

Kronobergsföreningen genomförde på initiativ av Gösta Edström en undersökning som visade att det vid virkesinmätningen förekom sk felmätningar på hela 30 %. I norra Sverige fanns en väl fungerade lag som reglerade inmätningen. I söder fungerade inmätningen bevisligen sämre och en provisorisk lag infördes. Lagen skulle förbli provisorisk fram till 1943 då en ny virkesmätningsslag infördes, den nya lagen gällde i hela landet och ersatte därför de båda tidigare lagarna. Den nya virkesmätningsslagen kan betraktas som en milstolpe i skogsägareföreningarnas historia.¹⁵

Sammanläggningarna - basen till SÖDRA

De fyra föreningarna Blekinge, södra Kalmar, norra Kalmar och Kronoberg hade fram till 1936 fungerat oberoende av varandra. För att utveckla affärsrörelsen beslutades 1936 att de fyra föreningarna skulle slå ihop sin affärsverksamhet. Gösta Edström fick förtroendet att sitta som sekreterare och ombudsman och han skulle även företräda föreningen i affärsförhandlingar.¹⁶

Åren 1936-37 efter depressionen vände konjunkturen uppåt och virkespriserna höjdes markant. Kronobergsföreningen började nu söka sig utanför Sveriges gränser till Norge och Tyskland vilket man gjorde dels för att få avsättning för sina produkter, dels för att försöka spräcka köparnas karteller. Även om exportsatsningen var av liten skala bedömer Gösta Edström satsningen som en viktig händelse föreningens historia.¹⁷

År 1937 bildas Östergötlands skogsägareförening u.p.a. med Gösta Edström som initiativtagare. Under det första mötet 18 augusti bestämdes samtidigt att även östgötarna skulle vara del av den gemensamma affärsledningen. Östergötlands skogsägareförening var den sista av de fem föreningar som skulle bilda södrakretsen.¹⁸

¹² Gummesson, Ola. (1993). s 39.

¹³ Gummesson, Ola. (1993). s 41.

¹⁴ Gummesson, Ola. (1993). s 43.

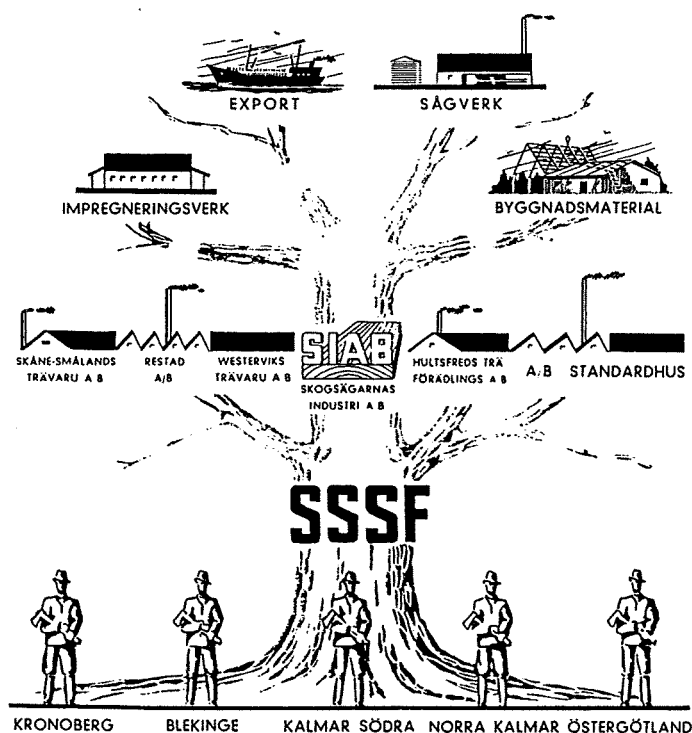
¹⁵ Gummesson, Ola. (1993). s 43-44.

¹⁶ Gummesson, Ola. (1993). s 45.

¹⁷ Gummesson, Ola. (1993). s 46; Hamilton, H et al. (1988). s 19.

¹⁸ Andersson, B et al. (1980). s 20; Hamilton, H et al. (1988). s 19; Gummesson, Ola. (1993). s 48.

De fem juridiska personerna arbetade nu under samma affärsledning. Tillsammans hade föreningarna ca 100 anställda som gjorde virkesuppköp ute i bygderna. Systemet var tungrott. Det var svårt att hålla isär räkenskaperna och upprätta bokslut för varje enskild förening. Man började diskutera att bilda en federation - ett förvaltningsföretag.¹⁹ I februari 1938 bildades Sydöstra Sveriges Skogsägareföreningars Förbund, SSSF och föreningarna var som tidigare enskilda juridiska personer. En interimstyrelse tillsattes med Björn Hylltén-Cavallius som ordförande. Förbundets sekreterare och affärsledare liksom tidigare Gösta Edström. Styrelsen representerades av två personer från varje förbund men de olika förbunden hade alla olika rösträtt. Kronobergsföreningen hade 9 röster, Blekinge 4, norra Kalmar 6, södra Kalmar 3 och östgötarna endast 1 röst.²⁰ Södra skogsägarna firade 50 års jubileum 1988 vilket betyder att sammanslagningarna 1938 räknas som uppkomståret för SÖDRA.

"SSSF - det är *Sammanhållning, Samarbete, Solidaritet, Föreningsanda* de fyra grundpelarna i Sydöstra Sveriges Skogsägareföreningars Förbund." Efter Hamilton (1988).

¹⁹ Gummesson, Ola. (1993). s 50.

²⁰ Andersson, B et al. (1980). s 20; Gummesson, Ola. (1993). s 50-51; Hamilton, H et al. (1988). s 19.

Den industriella satsningen och de sista fusionerna.

Under andra världskriget fick SSSF sitt genombrott. Staten och bränslekommissionen gav skogsägareföreningarna omfattande arbetsuppgifter att försörja landet med ved.

Arbetsuppgifterna gav föreningarna nyttiga administrativa erfarenheter och stärkte ekonomin.

Vedhuggningen gav upphov till att de skräpskogar som fanns i Sverige försvann vilket medförde att man kunde bygga upp nya bättre producerande bestånd. Även under krigsåren mötte skogsägareföreningarna på motstående krafter som ville begränsa föreningarnas framfart. Nytt var att motstånd även kom från statliga tjänstemän som kände sig överkörda av statsmakten p.g.a. att inte de fick ta hand om den viktiga vedförsörjningen.²¹ Under krigsåren fick också förbundet tillstånd från bränslekommissionen att bygga en ugn för att framställa tjära och terpentin. Byggandet av ugnen kan anses som den första industriella satsningen till det som idag är SÖDRA.²²

Tanken att slå ihop de fem föreningarna till ett företag hade funnits länge. När den nya lagen om ekonomiska föreningar kom den 1 januari 1953 var tiden mogen och de fem föreningarna bildade ett företag, Sydöstra Sveriges Skogsägares Förbund.²³

År 1964 skedde den slutliga fusionen, Sydöstra Sveriges Skogsägares Förbund gick samman med Jönköpings, Hallands och Älvsborgs skogsägarförening och bildade Södra Sveriges skogsägares förbund. Förbundet bytte senare samma år namn till Södra skogsägarna. Anledningen till den sista fusionen var att kapital behövdes för att kunna bygga Väröfabriken som ligger på västkusten. Fabriken byggdes för att få avsättning för virkesöverskottet som höll på att byggas upp.²⁴

Avslutning

Från ingenting till ett av Sveriges största skogsföretag under loppet av ett halvsekel är imponerande. Det har i begynnelsen krävts hårt arbete och många uppoffringar från pionjärens sida för föreningarnas överlevnad. Det berättas t.ex. om en tidsperiod under uppbyggnaden då de involverade var tvungna att gå i personlig borgen för att företaget skulle överleva.²⁵

Upphovsmännens drivkraft att försöka förbättra det usla skogstillståndet, att trotsa de orättvisa uppköpskartellerna och att få till en väl fungerande föreningsverksamhet ligger till grund för skogsägareföreningarna och SÖDRA.

De ideologiska tankegångarna som karaktäriserade upphovsmännen finns inte i lika stor skala hos dagens ledningen. De som styr SÖDRA idag är ekonomiska och marknadsanalytiska proffs vilket är en förutsättning för koncernens överlevnad. Orsakerna till skogsägareföreningarnas uppkomst och det som har hållit föreningarna vid liv är ändå i grund och botten att människor går ihop och tillsammans blir starkare. Det är viktigt att ledningen inte "glömmer bort" att de är de enskilda skogsägarna som utgör stommen i SÖDRA och att koncernen ser sig som en förening inte som ett skogsbolag.

²¹ Gummesson, Ola. (1993). s 53,56.

²² Gummesson, Ola. (1993). s 59-60.

²³ Andersson, B et al. (1980). s 20; Gummesson, Ola. (1993). s 138; Hamilton, H et al. (1988). s 19.

²⁴ Andersson, B et al. (1980). s 21; Gummesson, Ola. (1993). s 181; Hamilton, H et al. (1988). s 19.

²⁵ Gummeson, Ola. (1993). s 41.